

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

○

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

●

פרקי אבות

(חלק יז — פרק א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים ושתים לבריאה

מאה ועשרים שנה להולדת כ"ק אדמו"ר זי"ע

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2022

by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

פרק ראשון

חסידות – לפנים⁷ משורת הדין⁸; ואילו ג' הענינים הנ"ל לכאורה אינם בסוג „מילי דחסידותא” – שכן החיוב בהם מובן מאליו, או שניתן להבינם וללמדם מציווים אחרים בתורה והלכה⁹:

א) „עשה תורתך קבע” – לשון זו מצינו כבר בחיובי רז"ל והדברים הובאו להלכה¹⁰: עשה תורתך קבע¹¹ ומלאכתך עראי (וא"כ מהו החידוש כאן מצד מדת חסידות¹²); וכן מצינו

א. „שמאי אומר עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה, והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות”¹.

הפירוש הפשוט בג' הבכות במשנה הוא (כמו שכתבו מפרשים²): „עשה תורתך קבע” – „שיהי' עיקר עסקך ביום ובלילה בתורה, וכשתהי' יגע מן הלמוד תעשה מלאכה ולא שיהי' עיקר עסקך במלאכה”, וכמאמר רז"ל³ „עשו תורתך קבע ומלאכתך עראי”; „אמור מעט ועשה הרבה” – שימעט בהבטחותיו „ועשה הרבה” יותר ממה שהבטיח, „כמו שמצינו באברהם שאמר תחלה⁴ ואקחה פת לחם ובסוף⁵ ויקח בן בקר רך וטוב”; והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות – „כשאתה מכניס אורחים לביתך לא תתן להם ופניך כבושות בקרקע”.

ולפי זה תמוה: הלא תוכן מס' אבות הוא (רק) מילי דחסידותא, כדברי רז"ל⁶ „האי מאן דבעי למהוי חסידא וכו' לקיים מילי דאבות” – והיינו, הנהגות שאין חיוב לקיימן מצד הדין וההלכה, אלא שיש לעשותן מצד מדת

7 בב"ק שם לפני דעת ר"י „לקיים מילי דנזיקין”. וגם בזה י"ל דכוונתו שמקיים מילי דנזיקין באופן דלפנים משורת הדין (ועד"ז י"ל לה"אמרי לה מילי דברכות" שם – ע"ד ברכות כ, ב) – ראה הקדמת המהר"ל מפראג לספרו דרך חיים ד"ה ומפני וד"ה וסדר.

8 ראה רמב"ם הל' דיעות פ"א ה"ה. המשך תער"ב ח"ב פשע"ו (ע' תשעג). וידועה ראיית אדה"ז ממרז"ל (נדה יז, א ותוס' שם) שורפן חסיד אע"פ שמזיק לו – לקר"ד ח"א סה, א.

9 ועד"ז יש להקשות בכמה פירושים שבמדרש שמואל (ס' שהובא בדא"ח בכ"מ).

10 רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ז. טוש"ע (ואדה"ז) או"ח ר"ס קנו. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"ב. ובמקומות הנ"ל מובן שהפי' „תורתך קבע” הוא כפשוטו – בזמן, שרוב ועיקר זמנו יעסוק בתורה, ורק מיעוט זמן במלאכה. וראה לקמן הערה 14.

11 וגם: הרי למדין זה מפסוק מפורש ודברת במ (ואתחנן ו, ז ובספרי. יומא יט, ב. שו"ע אדה"ז הל' ת"ת שם ס"ב. וראה קו"א שם סק"א קרוב לסופו, שהרמב"ם ס"ל דדרשה גמורה היא ולא אסמכתא).

12 מלשון הטור (שם סקנ"ו) מוכת, דנהגה זו דתורתו קבע ומלאכתו עראי, היא מדת חסידות („כמו שמצינו בחסידים הראשונים”) – ראה קו"א הנ"ל בסופו. אבל באם כן הוצרך

1 משנה טו (וכ"ה בסדור אדה"ז). בפיה"מ להרמב"ם (הוצאת קאפח) היא משנה יד.

2 רע"ב. וראה גם פרש"י, רמב"ם, רבינו יונה ומאירי. וראה לקמן ס"ג והערה 28.

3 ברכות לה, ב.

4 וירא ית, ה.

5 שם, ז.

6 בב"ק ל, א.

שיהא האדם זהיר בדיבורו, ולא יבטיח דבר אלא אם ברי לו שיוכל לקיים את הבטחתו¹⁶, כדי שלא ישל באיסור¹⁷ ד, לא יחל דברו¹⁸. וגם בסיפא דבבא זו ו"עשה הרבה", לכאורה אין חידוש מיוחד מצד מדת חסידות¹⁹: הלא אם יש ביכולת אדם מישראל לעשות מצוות ומעשים טובים רבים, ודאי שעליו לעשות כן²⁰?

ג) וכן קשה גם בסיום המאמר: „והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות” — לכאורה זוהי הנהגה הנדרשת מצד ועשית הטוב והישר, מצד הליכות פשוטות של נימוס ודרך ארץ, ולמעלה מזה — מצד הציווי²¹ ואהבת לרעך כמוך (מה דעלך סני לחברך לא תעביד²²), ולא דוקא מצד מדת חסידות²³?

16 ולהעיר שנצטוונו (קדושים יט, לו) הין צדק יהי לכם, „שיהא הן שלך צדק ולא שלך צדק” (ב"מ מט, א. פרש"י שם. וראה שו"ע אדה"ז אור"ח סי' קנ"ב ובהמציין שם).

17 ראה נדרים כב, א. עז, ב. שו"ע יו"ד רס"ג.

18 וראה ג"כ קהלת (ה, א) „ע"כ יהיו דבריך מעטים” ובמפרשים שם.

19 אף שיש לפרש שהחידוש הוא רק ב„אמור מעט”, שתמיד תהי אמירתו מעט לגבי עשיותיו.

20 יתרה מזו: צריך כל אדם כו' לשקול ולבחון בעצמו אם הוא עובד ה' בערך ובחי' מלחמה עצומה כו' בבחי' ועשה טוב כו' הרבה יותר מחפצו ורצונו לפי טבעו ורגילותו כו' (עיין תניא פ"ל).

21 קדושים יט, יח. ובפרט שלקבל בספ"י הוא פחות מלקבל בשמחה (פיה"מ פ"ג, מ"ב).

22 ופשוט שאין לומר שזהו חידושו של הלל דוקא (כ"א — „זו היא כל התורה כולה ואיך פירושה הוא”), ואדרבא זהו פחות מ„אהבת לרעך כמוך” (ראה שבת לא, א ובחדא"ג שם).

23 ויתירה מזו, הרי (לפי הרע"ב וכו') זה

כמה וכמה פסוקים ומאמרי רז"ל ע"ד החיוב התמידי דלימוד ועסק התורה [וכדתנן בריש פרקין¹³ גופא: „על שלשה דברים העולם עומד, על התורה וכו'”, וכיון שהתורה היא מן ה„עמודים” שעליהם עומד קיום העולם, הרי מובן מזה גם שצ"ל „תורתך קבע”¹⁴].

ב) „אמור מעט” — ישנו ציווי בתורה¹⁵ „לא יחל דברו”, וציווי זה מחייב את ההנהגה ד„אמור מעט”,

שמאי להוסיף (גם כאן) ומלאכתך עראי (כדלקמן ס"ב קושיא הב'). כיון שבזה הוא עיקר ההדגשה. ולהעיר שבטור שם מקדים „מלאכתך עראי” לפני „תורתך קבע”. וראה לקמן הערה 14.

13 משנה ב'.

14 וכן להפ"י „עשה תורתך קבע”, שיקבע עתים לתורה (מחור"ב פ"ה הא' וראה נ"א ברש"י כאן), מילי דאבות (פ"ה הב'), הרי פשיטא שזהו חיוב, דאל"כ יתבטל מהתורה לגמרי (מחור"ב שם). ועוד: ה"ז חיוב מצות והגית בו יומם ולילה (רמב"ם שם פ"א ה"ח. הלי' ת"ת לאדה"ז שם ס"ד. וראה טושו"ע וואדה"ז סקנ"ה).

לכאורה י"ל (וראה מילי דאבות (פ"ה הא'), מגן אבות (להרשב"ץ), נחלת אבות (בשם המפרשים)) שהוראת שמאי „עשה תורתך קבע” הוא למי „שלא הגיע למדה זו שיוכל ללמוד טעמי ההלכות כו' אף אם יעשה תורתו קבע מחמת קוצר דעתו ונקרא בור כו' אינו חייב כו' לעשות מלאכתו עראי כדי להרבות בלימוד כו' אא"כ עושה בנדת חסידות ואהבת התורה, אבל מן הדין יוצא יד"ח בקביעות עתים לת"ת” (הלכות ת"ת לאדה"ז שם ס"ד. וראה קו"א שם סק"א קרוב לסופו). וזהו מילתא דחסידותא שבדברי שמאי, אבל א) דוחק לומר שהוראת שמאי הוא רק לזה „שנקרא בור כו'”, ב) ועיקר: אז הו"ל להדגיש ולסיים (העיקר), „ומלאכתך עראי”, ע"ד מ"ש לקמן פ"ד מ"י „הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה”, ג) הוראה זו נאמרה באבות פ"ד שם (ראה לקו"ש ח"ז ע' 176-7 והערה 12).

15 מטות ל, ג.

אשר גם (שמו של) בעל המאמר שייך לענין המדובר במאמר ומוסיף בו הבנה והדגשה — ומהי תוספת ההסבר בג' העינים הנ"ל ע"ז שאומרם הוא „שמאי”?

ג. כאן המקום להעיר: אע"פ שמקור הפירוש הנ"ל (סעיף א') הוא באבות דר' נתן²⁸, מכל מקום יש מקום גם לפירוש נוסף באופן אחר; וכמו שמצינו במס' אבות בכמה וכמה משניות, שקיימים פירושים רבים ביותר מגדולי ישראל (כרש"י, הרמב"ם, מחזור ויטרי ועוד, עד לאחרוני אחרונים), אשר פירשו באופן שונה (ואפילו הפכי) מן הפירושים באבות דר' נתן²⁹, וגם עודדו את תלמידיהם להתעמק ולחדש כיוצא בזה — כמובן, בתנאי עיקרי ומוחלט שהדברים יתאימו לכללי ודרכי לימוד התורה, מתוך זהירות רבה ואמיתית ככבוד גדולי התורה (ופשיטא מבלי „לצעוק” — „קבלו דעתי”), זהירות הכי גדולה שלא לגלות פנים בתורה שלא כהלכה ופסק הדין וכו'.

ומזה מובן, שהדבר הוא בדוגמת ריבוי הפירושים (גם ההפכיים) בתורה שבכתב, הנכללים כולם בגדר פיטטיא דאורייתא טבין^{29*} עכ"פ (ואצל גדולי ישראל אמיתיים — בשבעים פנים

ב. גם צריך להבין (עוד כמה דיוקים) במשנתנו:

(א) כיון שכל ג' הבבות נאמרו יחדיו במאמר אחד (שהרי שמאי בודאי אמר מאמרים רבים אחרים בהנהגות האדם, ורק ג' אלו הובאו כאן יחד) משמע, שיש ביניהן קשר ושייכות בתוכנם²⁴?

(ב) מדוע לא הובא כאן (במאמר „עשה תורתך קבע”) הסיום²⁵ „ומלאכתך עראי”, הנמצא במאמרי רז"ל אחרים²⁶ (כנ"ל)?

(ג) כבר נתבאר כמה וכמה פעמים²⁷,

בכלל מצות הכנסת אורחים גופא, כי (בל' הרע"ב עצמו מאבות דר"נ פ"ג בסופו) כל הנותן ופניו כבושות בקרקע אפי' נתן כל מתנות שבעולם כו' כאלו לא נתן כלום. ועד"ז בצדקה דכאשר נותנו בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע כו' אבד זכותו והפסידה (רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ד). (24) ראה רע"ב כאן (ועוד): ג' אזהרות הזהיר שמאי כנגד כו'. ובנחלת אבות בסופו מבאר טעם הסמיכות „כי מי שיעשה תורתו עיקר בכל מעשיו יאמר מעט ויעשה הרבה לפי שכן צותה תורה כו' ואם יעשה כן לא יהי' לו מחלוקת כו'”. אבל לפי"ז אי"ז ג' הוראות, כ"א פרטים המסתעפים מאזהרה אחת.

(25) אף ש"ל לפי שהמשנה הוא „דבר קצר” (הקדמת הרמב"ם לפיה"ש ד"ה אחר כן ראה להסתפק (בתחלתו), מ"מ הו"ל לאומרו כלשון שתובן הכוונה (כנ"ל הערה 12 (או) 14), או לשלול הפי' דלקמן ס"ד.

(26) בבאורי הגר"א נראה שגורס גם כאן „ומלאכתך עראי” — אבל בהדפוסים אינו.

(27) ראה לקו"ת שה"ש ד"ה ת"ר כיצד מרקדין (מת, ג) וכנ"מ עד"ו. ור' מאיר דריש בשמא ומובא ע"ז מנעשה רב (יומא פג, ב. וראה תשובות וביאורים סי' א*). לקו"ש ח"ו ע' 35-6 (ובהערות שם).

(* אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ע' רפט ואי"ל. המו"ל.

(28) פ"ג. וראה שם פכ"ח, הובא ברבנו יונה,

מגן אבות, נחלת אבות כאן בפ"י דברי שמאי.

(29) להעיר מתויו"ט נזיר פ"ה מ"ה כמה שפי' הרמב"ם משנה דלא כפי' הגמרא „דהרשות נתונה לפרש כו'”. ומובן שזהו דרך הלימוד, ולא משום דרב גוברי' דהרמב"ם. וידועה השקו"ט בזה.

(29*) ירוש' ברכות בסופה.

ישקיע את עיקר³⁴ חיותו והתעסקותו, וב' האחרים — יבואו לאחריו^{34*} (אלא אם א' מהם הוא ענין שהזמן גרמא וכיו"ב, כמבואר בשו"ע וכו').

ובקשר לזה אמר שמאי — לפי הדרך דמילי דחסידותא: „עשה תורתך קבע“, היינו, שיש לבחור מתוך ג' הקוים את ההנהגה ד„תורתך קבע“³⁵: הן אמת, שהרשות נתונה לאדם לבחור באיזה קו שירצה³⁶, ויכול הוא להתנהג כ„זבולון“³⁷ ולהיות מ„מארי עובדין טבין“ (באופן שעיקר עבודתו יהי בקו גמילות חסדים³⁸), אבל מצד מדת

לתורה³⁰; ובפרט שחייב הוא „לאפשר בה“³¹ — להרבות ככל האפשר להוסיף ולחדש בתורה [ובמיוחד במקום שמתעוררים ללומד קשיים בהבנת הענין ע"פ הפירוש הקיים — שבודאי עליו להשתדל, ככל שיד שכלו מגעת³², לפרש את הענין באופן שבו תתורצנה הקושיות וכו', שהרי בלאו הכי יחסר לו בהבנת הענין — שהיא הכרח בלימוד תורה שבעל פה^{32*}].

350

ד. וי"ל הביאור בזה:

משנה זו („שמאי אומר כו“) באה בהמשך למשנה הנ"ל בריש פרקין „על ג' דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים“, היינו, שישנם ג' ענינים, אשר כל אחד מהם הוא „עמוד“ אשר עליו העולם עומד. ולכן, כאשר אין ביכולת האדם להתעסק בכל לבבו ונפשו ומאודו בשלשתם יחד, עליו לבחור עכ"פ עמוד אחד — קו אחד מתוך הג'³³, אשר בו

תלמוד גדול או מעשה גדול (קדושין מ, ב. תקו"ז ו, א). וראה ג"כ אגה"ק ס"ה (קט, א).
34 ע"ד מרז"ל במאי זהיר טפ"י (שבת קיח, סע"ב. וראה אגה"ק סו"ס ז).
34* ואולי יש לקשר זה עם מש"כ בהקדמת התניא דנשמות ישראל נחלקות דרך כלל לשלשה קוין כו'.

35 בנחלת אבות כאן (ועד"ז בפרקי משה להר"מ אלמושונינו): דמאותם השלשה עמודים שזכר שמעון הצדיק עשה הלל עיקר מהתורה כו' ושמאי עשה עיקר מהמעשה שחשבו שהתלמוד הוא בעבור המעשה כו' (ולזה עצמו אמר עשה תורתך קבע כו', להעיר שיהי' העיקר במעשה ולא בלימוד כו'). אבל לכאורה דוחק לפרש שב„עשה תורתך קבע“ כוונת שמאי שהעיקר (קבע) הוא המעשה. ולהעיר שע"פ הפי' שבפנים (דוקא) מתאים זה עם מה שנתבאר בכ"מ (אה"ת ואתחנן ע' רמא ואילך. ועוד) דהפלותא אם תלמוד גדול או מעשה גדול (קדושין מ, ב. וש"נ) הוא כעין הפלותא דב"ש ובי" (חגיגה יב, א). דב"ש אומרים שמים קדמו לארץ (וב"ה אומרים ארץ קדמה).

36 ראה בארוכה הלכות ת"ת שם פ"ג ס"א-

ד.

37 פרש"י ויחי מט, יג. ברכה לג, יח.

38 וראה אגה"ק סו"ס ט.

30 זח"א מז, ב. ח"ג כ, א (רע"מ). רטז, א. רכג, א. במדבר פ"ג טז. ובכ' האריז"ל (שער הגלגולים הקדמה יז. וכ"כ בש' רוה"ק בענין היחודים על קברי צדיקים הקדמה ג (קח, ב). וראה לקו"ת ברכה צד, א), דמכיון שישנו ששים יריבו נשמות ישנם ששים יריבו פירושים, בפשט רמז דרוש וסוד (ראה לקמן בפנים).

31 זח"א יב, ב. וראה אגה"ק סכ"ו (קמה, א).

הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ב ס"ב.

32 בל' אדה"ז (הלכות ת"ת פ"א סו"ס ד) „כל נפש“, וכל מי שיכול להשיג ולידע הרבה ונתעצל ולא השיג וידע אלא מעט צריך לבוא בגלגול כו' וא"א לה להתתקן ולהשתלם כו' בלתי ידיעה זו'.

32* ראה הלכות ת"ת שם ספ"ב.

33 ראה תו"א פ' תרוימה. ביאורו"ז וישב (כה, א"ב) ולהצ"צ (ע' קלד). ולהעיר גם ממחז"ל

ויסודיים בעבודת הוי' והם מוכרחים להיות באופן ד"קבע"; אלא שמבין ג' הדברים עצמם צריך עיקר ה"קבע" להיות בקו התורה דוקא.

ה. לאחר הוראה זו, שהעיקר מבין ג' הקוים הוא קו התורה — "תורתך קבע", ממשיך שמאי לבאר, באיזה אופן צריך להיות עיקר הלימוד בתורה: כיון שאמר רז"ל⁴², "גדול תלמוד שהתלמוד מביא לידי מעשה", הי' ניתן להסיק מכך, שיש להתעסק אך ורק בלימוד באופן ד", אסוקי שמעתא אליבא דהלכתא"^{42*}, דהיינו, בענינים הנוגעים דוקא לפסיקת הלכה למעשה וכדי להיות פוסק בישראל דוקא —

ולכן הוסיף והדגיש לאתרו, "אמור מעט": עסק התורה מסוג, "אמור"⁴³ — אמירת המסקנא לפסק הלכה — צריך להיות, "מעט"⁴⁴. עיקר רוב הלימוד צריך להיות לימוד התורה לשמה, ואף ע"ד, "דרוש וקבל שכר"⁴⁵, "יגדיל תורה ויאדיר"⁴⁶.

כיון שכך, יכול מאן־דהו לטעות

(42) קדושין מ, ב. וש"נ.

(42*) יומא כו, א.

(43) ע"ד ל' מחז"ל (שבת קיד, א. תענית י, ב) איזהו ת"ח כו' זה ששואלין אותו דבר הלכה כו' ואומר. ולהעיר מנחלת אבות: כי אמור הוא לשון נופל על התלמוד כו'. אבל מזה שנקט הלשון אמור ולא למוד וכיו"ב, מוכח שאין כוונתו לאפוקי עצם הלימוד אלא ענין אמור שבלימוד, היינו אמירה והוראה לזולת, ולהעיר ממרז"ל (שבת קלת, ב) דבר ה' זו הלכה.

(44) יתירה מזה ארז"ל (אבות פ"ו מ"ו) ואינו שמח בהוראה; ואדרבא צ"ל ירא הוראה (טושו"ע חו"מ ס"ח ס"ג וש"נ).

(45) סוטה מד, א. וש"נ.

(46) ישעי' מב, כא. חולין סו, ב.

חסידות עליו לבחור בקו התורה, שהיא תהי' אצלו ה"קבע" והעיקר³⁹.

ולכן המשך המאמר, "ומלאכתך עראי" אינו מתאים בעניננו — שהרי כאן אין הכוונה לשלול "מלאכה", שהיא לא תהי' בדרך "קבע", אלא להדגיש ולייחד את ה"קבע" דתורה לגבי הקוים ד"עבודה" ו"גמ"ח".

ומה שלא סיים (לאחר שאמר "תורתך קבע") ש"עבודה" ו"גמ"ח" יהיו באופן "עראי" — הנה גם זה מובן ע"פ הנ"ל, כי ההוראה "עשה תורתך קבע" נאמרה גם כלפי מארי עובדין טבין, שרוב התעסקותם (אינה בתורה, שהרי הם יוצאים ידי חובתם אפילו ב"פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית"⁴⁰, אלא) היא בקו גמילות חסדים, שמכל מקום גם עליהם מוטל הענין ד"תורתך קבע": לימוד התורה בזמן המועט (בכמות) צריך להיות קבוע (באיכות), חקוק בנפש, עד כדי שיפעל על כל היום⁴¹.

ועוד — הלשון "עראי" אינה מתאימה לגבי "עבודה" ו"גמילות חסדים", שהרי הם ענינים עיקריים

(39) ולהעיר מהלכות ת"ת לאדה"ז שם רס"ג (מרמב"ם שם ה"ו): ולכן מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי כו'. וראה גם ק"א שם (ובשו"ע א"ח ר"ס קנו). אלא דשם, כמו שאמרו חכמים (לקמן פ"ו מ"ד) כך היא דרכה של תורה כו", היינו ההדגשה דחיי צער תח" כו', העדר המלאכה והעסק, משא"כ הוראת "עשה תורתך קבע" — ההדגשה על החיוב. ראה לעיל הערה 12.

(40) מנחות צט, ב. רמ"א יו"ד רטרמ"ו. הלכות ת"ת לאדה"ז שם ס"ד.

(41) ראה אוה"ת נ"ד ע' לו. המשך תער"ב פ"ד (ע' ז). ל"קוד"ח"א (ז, א).

דוקא ע"י התבוננות והעמקה, בהיות האדם בהתבודדות, מובדל לעצמו.

יכול אפוא אדם לבוא לידי מסקנא, שהאופן של „תורתך קבע“ (בדרך „אמור מעט“), שהוא אופן של השגה והבנה, דורש ממנו הנהגה של התבודדות והבדלה מן ה„זולת“ דוקא; ואם לבוא במגע עם אחרים — אזי רק עם חברותא כזו, שתביא לו יתרון ותועלת בלימוד תורתו, ע"י „דבוק חברים“, „פלפול התלמידים“ (מן הדברים ש„התורה נקנית“⁴⁸ בהם) וכיו"ב, כמו שאמרו רז"ל⁴⁹: „הרבה למדתי מרבתי ומחברי וכו' ומתלמידי יותר מכולן“. אבל אלו אשר ההתחברות עמם לא תוסיף לו ב„תורתך קבע“, צריך הוא להעלים עיניו מהם, להרחיקם ולהמנע מכל קשר עמהם⁵⁰.

על זה באה ההוראה בבבא הג' סמאמרו של שמאי: „והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות“ — אף שעיקר התעסקותו היא בלימוד התורה ובאופן ד„קבע“ ו„אמור מעט“, אל ימנע ממנו הדבר לקבל כל אדם, ללא יוצא מן הכלל, בסבר פנים יפות. והיינו, שגם אדם כזה, אשר ההיכרות עמו וההתחברות עמו לא תביא לו שום תועלת בענייניו הוא (לא רק בקו דלימוד התורה, אלא אף לא בקו דגמ"ח וכו'). מכל מקום „הוי מקבל“ אדם זה, ולא „מקבל“ סתם אלא „בסבר פנים יפות“ דוקא, שאותו אדם יראה

לקצה השני ולהעלות בדעתו: מאחר שה„קבע“ וההדגשה בלימוד התורה צ"ל שלא ע"מ לפסוק להלכה ולמעשה ובפועל ממש דוקא, שמא משמע מכך שקיום המצוות בכלל (מעשה) הוא ענין שאינו דורש (ח"ו) קביעות, קיום מתוך מסירה ונתינה —

על כן הוסיף ואמר „ועשה הרבה“: הן אמת שבעסק התורה גופא ההדגשה העיקרית אינה צריכה להיות כדי להיות לפוסק ולפוסק דינים להלכה למעשה, אולם מוכרחת ההנהגה ד„ועשה הרבה“, שתהא עשיית המצוות בריבוי גדול הן בכמות והן באיכות — הן במספר המצוות והן במדת החיות וההתלהבות.

352

ו. כיון שלדעת שמאי על האדם להתמסר בעיקר ללימוד התורה לשמה, באופן של „אמור מעט“, יכול הוא לבוא לידי מסקנא — ובהקדם:

ידוע⁴⁷ החילוק שבין תכונות המוחין (שכל) לתכונות המדות, שהמוחין ענינם לשם האדם כפי שהוא לעצמו, והמדות הן עבור הזולת. והיינו, שהתעוררות ופעולת המדות אפשרית רק עבור הזולת (אשר כלפיו חש האדם רגש של אהבה, או שממנו מתיירא וכו'); והיפוכו של דבר במוחין: לא זו בלבד שאין המוחין „בשביל הזולת“, אלא אדרבה, ה„זולת“ אף גורם בלבול המוחין. וכידוע שהשגת השכל כדבעי (ובפרט השגת עצם השכל שלמעלה ממדות, למעלה מפסקי הלכה) אפשרית

(48) אבות פ"ו מ"ו (בגירסת אדה"י בסידורו).

(49) תענית ז, א. מכות י, א.

(50) להעיר ממד"ש כאן ד"ה והוי מקבל את כל האדם בשמחה.

(47) ראה המשך תרס"ו ע' קיא ואילך. ד"ה וישא אהרן תרצ"ד (סה"מ קונטרסים ח"ב ע' 596 ואילך). ובכ"מ.

שניתנו לו מלמעלה, ימצא שבידו הכח והיכולת להשלים את העבודה בכל שלשת האופנים הנ"ל (ובפרט בזמן המיועד ללימוד פרקי אבות, אשר אז ניתנים כחות מיוחדים לקיים את כל ההוראות ד(מילי דחסידותא שב) פרקי אבות בהצלחה); וכאשר יחשב וימדוד את הזמן שבידו כדבעי, יראה שניתן לחלק את הזמן באופן כזה שיספיק לפעול בכל אחת מג' ההוראות הנ"ל⁵¹.

ח. ויש לבאר בעומק ובפנימיות יותר השייכות דג' ההוראות הנ"ל לבעל המאמר „שמאי“.

ובהקדים שבג' הוראות אלו מצינו צד השווה: הענין הראשון, שעיקר ה"קבע" צריך להיות בתורה באופן ד"אמור מעט" — דהיינו לימוד לשמה ולא על מנת לפסוק הלכה (כנ"ל) — מבטא שלימוד תורתו אינו עבור ענין נוסף, אפילו לא לשם קיום המצוות, אלא עבור התורה עצמה⁵⁵.

עד"ז בהוראה הב' „ועשה הרבה“, שגם כאשר תורתו היא „קבע“ ובאופן של „אמור מעט“ צריך להרבות בקיום המצוות, דהיינו שקיום המצוות אינו לשם (הצלחה ב) לימוד התורה — כדי לקיים את ההוראה (שבמאמר רז"ל⁵⁶ „כל האומר אין לו אלא תורה אפילו תורה אין לו“) שגם אצל יושב אוהל מחוייבת העבודה דגמילות חסדים

ויחוש שהוא מקבלו ומתעסק עמו מתוך שמחה והתמסרות.

ז. לאחרי כל הנ"ל יש לשאול: כיצד יתכן למלא אחר כל ההוראות יחד, כיון שסוף-סוף הן בסתירה זו לזו, כנ"ל? (מצד אחד, עיקר ההנהגה ד"עשה תורתך קבע" צ"ל ההשגה ולימוד בתורה באופן של „אמור מעט" — ויחד עם זה „ועשה הרבה“: יש להרבות בקיום המצוות ואף מתוך ריבוי חיות והתלהבות; ונוסף לכל זאת, נדרש לקיים גם „והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות“, העומד בניגוד גדול יותר אל האמור: בה בשעה שעיקר ההצלחה ד"תורתך קבע" הוא ע"י התבודדות דוקא, יש צורך לעסוק לא רק במעשה המצוות בריבוי, אלא גם בפעולה עם הזולת. וקשה, כיצד ניתן להתגבר על כל הסתירות האלו?)⁵¹.

ועל זה מקדים התנא ומודיענו, שבעל המאמר הוא „שמאי“, היינו, שע"י (התוכן המרומז ב) „שמאי“ אפשר למלא אחרי כל ג' ההוראות.

מבואר בלקוטי תורה⁵² בענין (השם) „שמאי“, אשר „ע"כ נק' שמאי כענין שארז"ל⁵³ ע"פ⁵⁴ ושם דרך כו' כל השם אורחותיו, דהיינו ששוקל דרכיו איך ומהו כו" — היינו, שהשם „שמאי“ (מלשון „שם אורחותיו“ — שמחשב ושוקל את דרכיו) מרמז ומלמד, שהאדם צריך להעריך ולשקול את דרכיו, את זמנו וכחותיו שניתנו לו.

וכאשר יעריך וישקול את הכחות

(55) ועוד להעיר דגם בהוראה „עשה תורתך קבע“ לגבי „עבודה וגמ"ח“, מודגשת נקודה הנ"ל שבפנים, שהרי עיקר הענין דמעשה המצוות ובפרט גמ"ח היא בשביל לברר נפח"ב וחלקו בעולם, משא"כ בעסק התורה שע"י מתייחד עם קוב"ה (ראה תניא פל"ז. ועוד).

(56) יבמות קט, ב. וראה לקו"ת ויקרא ה, א.

(51) להעיר גם מלקו"ש חי"ד ע' 318 ואילך.

(52) שה"ש מח, רע"ג.

(53) מ"ק ה, סע"א.

(54) תהלים מזמור נ בסופו.

ובנקודה משותפת זו — אשר הן לימוד התורה, הן קיום המצוות והן קבלת כל האדם, הנה כל אחת מהן היא מטרה ותכלית לעצמה (ולא לתכלית אחרת) — ניכר ומתגלה אשר ישראל אורייתא וקוב"ה כולא חד⁶⁰, דמטעם זה, כשם שאין מקום לומר שהקב"ה הוא ח"ו, "אמצעי" לדבר אחר, כך אין מקום לומר כן בנוגע לתורתו ומצוותיו (ובנוגע להנהגות בני) ישראל.

ט. ענין זה — שהתורה, המצוות ובני ישראל כולהו חד עם קודשא בריך הוא — יורגש בהתגלות לעתיד לבוא, כאשר תתגלה האמת שבכל דבר, ואילו בזמן הזה הרי זה בהעלם בעבודתו של כל אחד ואחד, ולכן ישנם (וצריכים להיות) סוגים שונים בבני ישראל⁶¹: מארי תורה — שעסקם בגמ"ח ומצוות הוא ב,מיעוט ימיהם⁵⁷, או אלו שעסק זה אצלם הוא עבור התורה, שהרי "כל האומר אין לי אלא תורה כו" כנ"ל; או מארי עובדין טבין, שעיקר ענינם הוא לעשות את העולם לדירה לו ית' ע"י קיום המצוות, וה(חיוב ד)לימוד התורה אצלם הוא "מעט", או שהוא כדי שקיום המצוות שלהם יהי כדבעי

וכללות קיום המצוות, אשר באופן זה עשייתו (את המצוות) היא בבחי' „מעט"⁵⁷ — מצד ההכרח — אם מפני שהזמן גרמא: אכילת מצה בפסח וכו', או כדי שתורתו תהי' כדבעי⁵⁸.

אלא, מאחר שכאן נאמר „ועשה הרבה", מובן, שמעשה המצוות דידי' הוא רק מצד אשר קדשנו במצותיו וצונו (ואפילו לא כסגולה לכך שבתורתו (שהיא אצלו קבע) יתקיים „יש לו" — שיהי' לה קיום).

ועד"ז בהוראה הג', „הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות", דקאי, כמבואר לעיל, במי שלא תצמח לו ממנו שום תועלת, אפילו לא תועלת בקיום המצוות דגמ"ח, כיון שהלה אינו צריך ממנו שום טובה (כלשון „כל האדם") —

[שכן, במצב שהלה זקוק לאיזו טובה (אפילו טובה זו גופא — שירוממו (בזה שמקבלו בסבר פנים יפות) מנמיכות רוחו וכיו"ב), יתכן שעושה זאת עבור התועלת שמקבל מזה, בכך שהוא מקיים על ידו מצוה של גמ"ח וכו'].

אלא ההוראה לקבל את כל האדם בסבר פנים יפות היא רק מפני שכך היא מדת החסידות⁵⁹.

לומר, שמעין זה שייך גם באוה"ע, שיש לקבל פניו בסבר פנים יפות גם כשלא יגיע עי"ז שום תועלת לישראל ולתורה, מצד זה שהוא מעשה ה„אומן שעשאו" הקב"ה (תענית כ, ב). ולהעיר מברכות יז, א: אמרו עליו על ריב"ז שלא הקדימו אדם שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק, שבפשטות הוא מצד הענין דכבוד הבריות — ראה לקו"ש חט"ז ע' 263⁴ ובהערות שם.

(60) ראה זח"ג עג, א.

(61) ראה בהנסמן לעיל הערה 33. ולהעיר מלקו"ש ח"ח ס"ע 189 ואילך.

(57) אגה"ק ס"ה.

(58) ראה לקו"ת ראה כג, ג.

(59) ואף שאומר „כל האדם" (כה"א) שכולל

גם אוה"ע* (תורה ומין — יבמות סא, א) — יש

* להעיר מהנהגת שמואי (שבת לא, א). וראה

שושנים לדוד הובא ב„לקוטי" למשניות כאן. אבל י"ל דשאני התם שאם ה"י מקבלו בספ"י ה"י אפשר להנכרי לפרש שיש מקום לדעתו.

„שמאיי“, שישום וישקול כחותיו, מתוך ידיעה שבדיו נתינת כח מיוחדת לקיים את כולן.

ו„במדה שאדם מודד בה מודדין לו“⁶⁵, דעיין שיקיים את כל ציווי המשנה עד לסיומה — „והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות“ יזכה שיראו לו מלמעלה „סבר פנים יפות“⁶⁶, ו„באור פני מלך חיים“⁶⁷, עד לחיים הנצחיים שיהיו לעתיד לבוא בקרוב ממש, בזמן תחיית המתים, דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.

(משיחת ש"פ שמיני תשל"ה)

(ועד"ז ישנו חילוק זה בהמשך הדורות⁶²).

וזוהי השייכות דבעל המאמר „שמאיי“ לג' ההוראות הנ"ל: ידועים דברי האריז"ל⁶³, שלעתיד לבוא תהי' ההלכה כבית שמאי, והיינו שההוראה דג' ענינים הנ"ל קשורה בעיקר עם גילוי האמת שבכל דבר לעתיד לבוא.

אבל מאחר שכל הגילויים דלעתיד תלויים במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות⁶⁴, ויש בהם מעין הגילוי דלעתיד, מובן שבמעשה בפועל עכ"פ צריך להיות גם בזמן הזה הקיום דכל ג' הוראות אלו, וממילא יתקיים באדם

355

(65) משנה סוטה (ח, ב).

(66) ראה לקו"ת ראה לב, ריש ע"ב.

(67) משלי טז, טו.

(62) אגה"ק סוס"ט.

(63) מק"מ לזח"א יז, ב. לקו"ת קרח נד, ג.

(64) תניא רפ"ז.

